

ПОБУТУВАННЯ НАРОДНИХ ДИТЯЧИХ ІГОР НА ВІННИЧЧИНІ в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття

В статті простежується побутування народних дитячих ігор на матеріалах Вінниччини в другій половині ХХ століття на початку ХХІ століття.

Ключові слова: народні дитячі ігри, дитяча субкультура, класифікація.

Кожна епоха розвитку людства по-своєму віддзеркалює ігрову діяльність, яка є водночас ефективним виховним засобом і безпосередньо складником дитячої субкультури.

Дитячі ігри – трансформовані, спрощені варіанти народних ігрищ, які первісно мали ритуальне значення. У ХІХ ст. дослідник К.Шейковський писав, що коли одне вірування змінюється іншим, вищим, то нерідко те, що було священним, переходить в дитячі ігри та забави¹. Вони становлять єдиний жанр дитячої драматургії, тобто вид творчості, де люди грають ролі відповідних персонажів, імітуючи їхні рухи, мову та вчинки.

Народні ігри належать до скарбниці людської культури. Вони мають етнічні риси, бо підпадають під вплив природно-географічних умов, видів виробничої діяльності певного народу.

Проблемі гри надавали значення ряд вчених педагогів та психологів ще минулих століть: Н.Анікеєва², Є.Покровський³, Я.Чепіга⁴, М.Рубінштейн⁵, Л.Виготський⁶ та ін. Перші аматорські записи народних ігор стимулювали інтерес до первісного (семантичного) змісту цього виду народної творчості. У перших наукових спробах вивчення семантики дитячих ігор переважав принцип імітаційної природи дитячої гри, дитяча гра протиставлялася обрядовій діяльності та іграм дорослих. Такий імітаційний принцип дав поштовх до вивчення гри як навчаючого процесу. В основі такої методології лежало розуміння гри як певного виду діяльності, що повністю базується на моменті наслідування, у контексті імітації дій дорослих або відтворення ритуальних дій. Дослідники протягом тривалого часу вважали, що гра є проявом не символічного, а тільки необхідної вдаваності ситуації⁷.

Гра тривалий час розглядалася вченими ХІХ ст. як об'єкт фольклористики, з застосуванням методологічної бази цієї науки. Відповідно розглядалася цілісно не сама гра, а лише її фрагменти, здебільшого вербальні, що характеризувалися в загальній концепції архаїки фольклору⁸.

Гру можна розглядати як певну діяльність дитини, спрямовану на задоволення її інтересів.

Вивченню народної гри як складника дитячої субкультури в етнографічному аспекті почали приділяти значну увагу дослідники кінця ХІХ – початку ХХ ст., які намагалися висвітлити побутування гри в дитячому середовищі незалежно від календарного циклу, переважно в контексті духовної етнічної культури. Так, П.Іванов⁹ зосередився на локальних особливостях гри, Б.Грінченко¹⁰ – на детальних описах манери виконання, додавши розлогі коментарі та паспорт з ʼрунтовними описами ігрової культури, М.Грушевський¹¹ – на їх віковій характеристиці, обмежившись віком до 5 років, детально описує дитячі ігри та забави для кожної вікової категорії. В 20 – 30 роках ХХ ст. дитяча субкультура продовжувала бути в центрі уваги. Помітною постаттю в цей період є вчена Ніна Заглада¹², яка продовжила віковий зріз вивчення дитячих ігор до 14 років. Вона вважала, що для науки важливо пізнати "дитячу культуру", тому що ми не тільки наслідуємо сьогочасну культуру дорослих, але й з покоління в покоління передаємо традиційні надбання дітям¹³. Вчена прийшла до висновку, що вивчення дитячого побуту, який

ми називаємо дитячою субкультурою, потрібно для з'ясування місця і ролі наймолодшого покоління в загальній структурі життя родини і громади.

Після тривалої перерви, коли етнографія як наука в СРСР зазнала значних репресій, в незалежній Україні вивчення цієї проблематики оновилося. Нею займаються Г.Довженок¹⁴, О.Яницька¹⁵, Н.Луцан¹⁶. На сьогодні дослідженням гри займається Н.Аксьонова¹⁷, яка визначила глибинну семантику гри на прикладі Слобожанщини, розкрила її обрядові функції і міфологічний зміст. Потрібно відзначити, що хронологічні межі зазначених досліджень охоплюють переважно кінець XIX – перша третина XX століття. Тобто, дитяча субкультура другої половини XX ст. – початку XXI ст. досі залишається поза увагою науковців.

В даній статті хотілося б простежити зміни в популярності та поширеності окремих видів ігор, зокрема, на прикладі Вінницької області.

Саме через народну дитячу гру дитина якби проходить перші ініціації, що ведуть до інкультурації та соціалізації, набуває емпіричного досвіду, що формує стереотипи поведінки. Відбувається її особистісне становлення, насамперед, як носія етнічної самосвідомості.

За своїм змістом ігри органічно пов'язані з життям, працею і поведінкою дорослих членів суспільства. Сюжети ігор дуже різноманітно відображають реальні умови життя дитини. Вони змінюються від конкретних умов життя, від входження дитини в навколишню реальність її кругозору.

Існує ряд класифікацій дитячих ігор. Більшість дослідників, як вітчизняних, так і зарубіжних, намагалися дослідити ігровий феномен за допомогою визначення чітких критеріїв типологічних характеристик ігор і в такий спосіб встановити зміст гри. Наприклад, розглядали такі види: драматичні, спортивні й орнаментальні (з елементами танців та хореографії), кожна з яких ділилася, в свою чергу, на декілька підгруп за подібністю. З моментами фізичного опанування якихось якостей (ігри з бігом, стрибанням) є поділ ігор на побутові й виробничі (В.Всеволодський-Гернгрос)¹⁸; формальні (в основі яких лежать забуті обряди), хороводні (побутові), імпровізаційні та фізичні ігри (Капица О.)¹⁹; хороводні драматичні ігри та спортивні ігри, де словесний компонент виступає незначною мірою й не є визначальним для перебігу гри (Довженок, с. 153)²⁰; дидактичні, рухливі з обмеженим мовленнєвим текстом, рухливі хороводні ігри, ігри мовленнєвої спрямованості, обрядові та звичаєві ігри, ігри історичної спрямованості (О.Яницька, Н.Луцан)²¹; ігри за віковою категорією школярів; за характером організації фізичної діяльності; за предметно-жанровими ознаками; за часом і місцем проведення; за змістом; за формою фізичного та естетичного виховання; за основним видом діяльності; за переважаючим проявом фізичних якостей²². Вивчення дитячих ігор відбувались на основі дитячих ігор як запозичення з обрядової або трудової діяльності дорослих тощо.

Запропоновані класифікації, на нашу думку, можна застосувати, як модель для дещо умовного поділу народних ігор, необхідного для визначення їх місця й ролі як компоненту дитячої субкультури.

Для простеження побутування народних ігор в другій половині XX ст. – на початку XXI ст. на Вінниччині, автором був розроблений запитальник, який передбачав з'ясування: які ігри діти грають на свіжому повітрі, в школі, в дитячому садочку. Реципієнтами стали жителі міста Вінниці та Вінницької області. Міграція населення, вплив масової культури сприяють зближенню ігрових традицій міста і села.

Так, аналізуючи відповіді авторського запитальника, присвяченого вивченню народних дитячих ігор, можна простежити, що більшість з них є й залишається активними складниками дитячої субкультури.

Вимальовується наступна класифікація народних ігор, які побутували в другій половині XX та збереглися до сьогодні на території Вінниччини: 1) рухливі ("Жмурки", "Квач", "Котик та мишка"); 2) з предметами ("цуцик", "вибивала", "пекар", "цурки", "Панас", "колечко", "хустинка",); 3) сюжетно-рольові ("війни", "хатки", "дочки-матері").

Зібрані матеріали свідчать про стійкість ігрових традицій, їх передачу в умовах різновікових дворових гуртів. Улюбленими іграми були й залишаються для дітей молодшого шкільного віку "жмурки", "квач", "доганялки", "хованки", "вбивала". У дітей, які грають в гру "жмурки" правила, практично, в усіх однакові, відрізняються лише тексти лічилних формул та примовок.

Наприклад:

"Еники, беники, їли вареники.
Еники, беники, кльоц
вийшов жмуритись матрос"²³.

або

"Котилася торба
з великого горба,
а в тій торбі хліб, паляниця,
кому доведеться – тому і жмуриться"²⁴.

"Той, кому випало жмурити, відвертається та промовляє із заплющеними очима: раз, два, три, чотири, п'ять я їду шукать. Коли угледить когось крикне: "На гарячій місці". Та біжить застукувати. Прикаже: "Друга курка – жмурка". Це означає, що другий гравець, якого застукають буде жмурити"²⁵. Або: "Хто не сховався, я не винен". При "застукуванні" промовляли: "Тра-та-та за Олю". Зустрічаємо ще один варіант: "Хобри, хобри ховайся добре, як найду роздери, як зелену жабу"²⁶. Дехто просто рахував до 10²⁷. Йдучи ховатися, діти промовляли:

"Летіла сорока-білобока
І кричала: – Кра-кра-кра!
Ти, Васю, заплющ очі,
Ми втікаєм всі з двора"²⁸.

Поширеною на сьогодні серед дітей у дворі шкільного віку є гра у "Квача". За допомогою лічильки діти визначають, хто буде квачем. Вибравши, вони розбігаються з криком: "Квач, квач, лови кішок, та не нас! Квачу, квачу, їсти хочу. А я квача не боюся, за гаряче ухоплюся". Якщо змовилися грати в дерев'яного, залізного або ще якогось, то тікаючи в останню мить, хапаються за дерево, залізо чи щось інше й того квача облишать, побігши за іншим. Кого той, що доганяє, наздогнавши, торкне, той квач"²⁹.

У 50 – 90 рр. ХХ ст. улюбленою грою серед дітей м. Вінниці і дітей Тульчинського та Тиврівського районів була і є гра "Козаки-розбійники". Група дітей визначала "козаків" та "розбійників". Розбійники ховались від козаків, а козаки мали їх наздогнати. Розбійники повинні були вигадати якесь слово, що було б їх паролем і яке вони не повинні були казати козакам. Коли всіх розбійників зловлять, команди міняються місцями³⁰. Гра була масовою, її правила змінювалися в залежності від умов місцевості Вінниччини, але суть не змінилася.

Діти дошкільного віку у садочках полюбляють грати в гру "Котика й мишку". Діти вибирають головних героїв котика і мишку. Усі інші стають в коло. Мишка – всередині кола, котик – за ним. Завдання котика зловити мишку, мишки – втекти від котика³¹.

Улюбленою іграшкою дітей є м'яч. В ХІХ столітті і ще в першій половині ХХ століття його робили з коров'ячого чи свинячого міхура, виминали в піску або попелі, надували і зав'язували ниткою³², інколи скручували з шерсті корови³³ або з реп'яхів. На сьогодні потреби у виготовленні м'ячів в домашніх умовах немає, бо їх виробляють із сучасних матеріалів промисловим способом.

Сьогодні серед ігор з м'ячем для дошкільнят найчастіше спостерігаються такі: "цуцик", "гаряча картопля", "вибивала". Для першої гри потрібно мінімум три учасники, один з яких і буде "цуциком". Два інші (або більше) перекидаються м'ячем з рук в руки так, щоб він не дістався "цуцику", що має впіймати м'яч. Якщо гравець, який був "цуциком", зловив м'яч, то "цуциком" ставав той, в кого м'яч був забраний³⁴. Правила гри "гаряча картопля" полягали в тому, що діти ставали в коло і кидали одне одному м'яч. Його потрібно було швидко відштовхнути іншому гравцю, так як м'яч "гаряча картопля" і можна було "обпектись"³⁵. Ці ігри з'явилась у другій половині ХХ століття. Гра у "вибивала" є народною і полягала у тому, що учасник з м'ячем повинен влучити в дітей, які стояли за зазначеною лінією. Коли залишався один учасник, то ведучим ставала перша дитина, яку "вбили"³⁶.

Елементи культурної спадщини, що передаються від покоління до покоління, яскраво

зберігаються в іграх. Однак діти мають схильність до безперервного новаторства. Дитяче середовище чутливе до соціально-культурних змін. Майже зникли ігри, що пов'язані з календарною обрядовістю, з трудовими процесами. Залишилися і розвиваються ігри, що мають характер змагання, відбивають боротьбу за лідерство³⁷. Це, наприклад: класики, резинки, ігри з м'ячем. В гру класики забавляються дівчатка, як у дворах, так і на шкільних перервах. Креслили цеглинкою чи крейдою на асфальті 9 квадратиків, позначивши їх цифрами. Брالی коробочку набиту піском або камінчик, кидали на дану цифру і, стрибаючи на одній нозі за накресленими клітинками, рухали предмет³⁸. Улюбленою грою дівчаток в 1970-х – кінця 1990-х років на Вінниччини була "Резинки".

Серед ігор з предметами досить поширеними були ігри з палицею: "Пекар" та "Цурки". Зокрема, гра "Пекар" полягала у тому, що гравці вставляли у землю високу палицю, а меншою по черзі намагалися збити її. Хто не зіб'є – виходить з гри. Перемагав той, хто зіб'є палицею найбільшу кількість разів³⁹.

"Цурки" – ставили навхрест дві палиці – знизу коротку, а зверху – довшу, що зветься цуркою. Один кінець цурки торкався землі, а інший – ні. Биткою били по тому кінці цурки, що не торкався землі. Палиця підлітала вгору. Завдання гравця – вдарити по цурці ще кілька разів, доки вона знаходиться в повітрі⁴⁰. В ці ігри грали переважно хлопчики до середини 80-х рр. ХХ ст.

Багато дітей дошкільного віку, особливо у місті, відвідує дитячий садочок. Поширеними народними іграми в дитячих садочках є: "Панас", "Колечко", "Хустинка". Під час гри "Панас", гравцеві зав'язували очі хустинкою, виводили на середину та говорили певний діалог, після якого він повинен був ловити дітей. Кого "Панас" зловив, той стає на його місце⁴¹. Ця гра занотована у записах етнографів кінця ХІХ століття. Правила гри не змінилися, але раніше її грали тільки в закритому приміщенні, а сьогодні – на свіжому повітрі. Граючи в гру "Колечко", учасники сідають щільним рядком на лавці (стілчикках), виставляючи перед собою міцно стиснуті долоні. Ведучий, так само тримаючи руки, затискав між долонями "колечко", яким міг бути будь-який предмет (удзик, монетка тощо). Підійшовши до гравців, ведучий проводив своїми стиснутими долонями поміж долонь кожного з гравців по черзі, непомітно опустивши "колечко" в чиїсь руки. Усі намагались відгадати, до кого потрапило "колечко". Тоді ведучий промовляв: "Колечко, колечко, вийди на крилечко!". Якщо володарю "колечка" вдавалося втекти, він ставав ведучим⁴². Під час гри "Хустинка" діти утворюють коло, присідають. Одна дитина бере хустинку (ведуча) і комусь з гравців кидає непомітно за спину. Хто помітив біля себе хустинку, бере її і наздоганяє дитину в якій була хустинка. Якщо дитину не наздогнали, гравець з хустинкою ставав ведучим⁴³. В цих іграх домінує вибір друга, подруги.

Серед дітей шкільного віку у 60-х – 90-х роках ХХ ст. була відомою гра "Вожатий, вожатий, подай піонера". Правила ідентичні. В цю гру грали на шкільних майданчиках та у дворах. Діти ділилися на дві команди, ставали одна напроти одної на відстані не менше 5 метрів. Після цього одна з сторін каже: "Вожатий, вожатий, подай піонера!". Інша відповідає: "Кого?". Звучить ім'я одного з учасників, який тепер має розігнатися і спробувати "перебити" руку команди супротивника (вони тримаються за руки). В разі успіху повертається до своєї команди разом з іншим гравцем. Якщо нічого не вийшло – залишається у команді суперника⁴⁴. На сьогодні в цю гру діти практично не грають.

Варто відзначити народні ігри сюжетно-рольового характеру. Це ігри, в яких на основі життєвих або художніх вражень, самостійно або за допомогою дорослих, творчо відображаються соціальні відносини, матеріальні об'єкти. Поширеними серед дітей на подвір'ях біля будинків є ігри в "війнушки", "хатки", "дочки-матері", "магазини", "лікарні" тощо. Зокрема, хлопчики до кінця 90-х рр. ХХ ст. грали у "війни"⁴⁵, які організовували та грали в залежності від природно-географічного фактора. Під час гри використовували різні предмети й результати природних та погодних явищ (гранатами слугували яблука, болото, взимку – сніжки). На сьогодні ця гра перестала бути популярною.

Важливе місце у трудовому вихованні та соціалізації підростаючого покоління займала ігрова культура, в якій знайшли своє відображення основні заняття, потреби та цінності сім'ї: в іграх відтворювалися певні життєві реалії. Діти намагалися зімітувати працю дорослих: ставили з листя, хмизу, дошок, простирадл "хатки"⁴⁶. Дівчатка виготовляли страви з піску, з глини, овочів, фруктів, ягід, прикрашаючи листям, бур'янами, квітами тощо. Хлопчики збирали

хмиз, який виконував роль "дров". І дівчатка, і хлопчики виконували так звані "посівні роботи": на невеличких ділянках землі робили ямки чи ярочки, засівали насіння (будь-яке)⁴⁷, садили грядки, кавуни⁴⁸.

Ці ігри відображали побутову, господарську сторону життя сім'ї. У ході гри поглиблювалися знання та уявлення дітей. Щоб виконати в грі ту чи іншу роль, дитина мала мати своє уявлення про втілення дій.

В гру "дочки-матері" грали вдома, в садочку, на вулиці, переважно дівчатка між собою, одна з яких виконувала роль матері, інша – доньки (або донькою була лялька). При цьому "мама" часто змінювала своє ім'я на ім'я когось із дорослих (власної матері, тітки, сусідки), копіювала їхні дії в реальному житті. Інколи дочкою була лялька. У свою чергу дитина до неї ставилася як до живої: одягає її, годує⁴⁹. Діти люблять грати в "магазина", який робився з підручних матеріалів, а за гроші були листочки з дерев, у "лікаря", де пігулками були дикі рослини чи солодощі.

Отже, в такий спосіб, через ігрово-імітаційні форми моделювалися основні заняття майбутніх чоловіків та жінок, вже в дитинстві попередньо визначалися їхні соціально-господарські прерогативи та обов'язки, формувалися відповідні статево-рольові установки та етнічні стереотипи поведінки в цілому.

Хороводних ігор сучасні діти майже не знають. Опитувані називають переважно "Подоляночку".

Зміни в суспільстві, де значне місце займає культура споживання, породили нову аксіологічну систему, яка й виступає формуючим фактором дитячої субкультури. Наприклад, дорогий модний одяг, різнофункціональна техніка (мобільні телефони, плеєри, комп'ютери), шоу-дозвілля тощо. Як бачимо, превалюють переважно матеріальні цінності.

На сьогодні серед міських дітей м. Вінниці різних вікових категорій є популярною гра "Катання на роликах", самокаті, велосипеді, тобто для гри потрібні складні куплені пристрої. Найскладнішим таким механізмом виступає комп'ютер, який перебирає на себе частково функцію виховання та соціалізації, наприклад, "ігри в цивілізацію".

Традиційна народна гра розвиває не лише фізичну силу, а й духовну силу дитини.

Забуття народних ігор, які є вертикальним транслятором етнічної інформації, призводить у більшості випадків до появи ігор в горизонтальному просторі та перетворення їх з архетипів на явища масової культури. Це є причиною спрощення, примітивізації та девальвації етнічної аксіологічної системи, хоча віддаємо належне значення інноваційним іграм як явищам прогресу. На нашу думку, треба свідомо підходити до використання місця та ролі обох видів ігор в інкультурації та соціалізації молодого покоління.

¹ Шейковский К. Опыт южнорусского словаря. – К., 1861. – С. 126.

² Аникеева Н.П. Воспитание игрой: Книга для учителя. – М., 1987. – С. 254.

³ Покровский Е.А. Детские игры, преимущественно русские (в связи с историей, этнографией, педагогией и гигиеной). – М., 1887. – С. 1 – 18.

⁴ Чепіга Я. Труд і гра як фактори виховання // Шлях освіти. – 1923. – № 9 – 10. – С. 29.

⁵ Рубинштейн М. Детские игры и их социально-жизненное значение // Вестник воспитания. – 1912. – № 8. – С. 24 – 32.

⁶ Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка // Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 62 – 76.

⁷ Там само. – С. 65.

⁸ Аксьонова Н. Методика дослідження народних ігор // Етнічна історія народів Європи. – Вип. 21. – К., 2006 – С. 47.

⁹ Иванов П.В. Игры крестьянских детей в Купянском уезде. – Харьков, 1889. – 81 с.

¹⁰ Гринченко Б.Д. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседней с ней губерниях. – Чернигов, 1895. – Вып. 1. – 308 с.

¹¹ Грушевський М. Дитина у звичаях та віруваннях українського народу. – К., 2006. – 254 с.

¹² Заглада Н. Побут селянської дитини. Матеріали до монографії с. Старосілля. – К., 1929. – 218 с.

¹³ Там само. – С. 28.

- ¹⁴ Літала сорока по зеленім гаю. Дитячі та молодечі українські народні ігри для середнього та старшого шкільного віку. / Упоряд. Довженко Г.В. – К., 1990. – 160 с.
- ¹⁵ Українські народні рухливі ігри для дітей старшого дошкільного віку. – Рівне, 1992.
- ¹⁶ Луцан Н. Народні ігри дітям. – Івано-Франківськ, 1992.
- ¹⁷ Аксьонова Н. Міфо-ритуальні основи дитячих ігор (на матеріалах Слобожанщини кін. ХІХ ст. – поч. ХХ ст.). – Автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 2007. – 20 с.
- ¹⁸ Всеволодский-Гернгросс В. Введение // Игры народов СССР. – М.-Л., 1933. – С. 1 – 13
- ¹⁹ Капица О.И. Детский фольклор. Песни, потешки, дразнилки, сказки, игры. – Л., 1928. – С. 136.
- ²⁰ Літала сорока. – Вказ. праця. – С. 153.
- ²¹ Яницька О.Ю. Українські народні рухливі ігри для дітей старшого дошкільного віку. – Рівне, 1992; Луцан Н.І. Народні ігри дітям. – Івано-Франківськ, 1992.
- ²² Дзи́а: українські дитячі й молодечі народні ігри та розваги / Уклад. В.І.Семеринський. – Харків, 1999. – 528 с.
- ²³ Архів Рукописного фонду навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського (Далі – РФП ВДПУ) – Ф. 1. – Вінницька обл. – Оп. 26. – Шаргородський р-н. – Спр. 83. – Арк. 13
- ²⁴ РФП ВДПУ. – Ф. 1. – Оп. 1. Барський р-н. – Спр. 60. – Арк. 3.
- ²⁵ Там само. – Оп. 26. Шаргородський р-н. – Спр. 83. – Арк. 13.
- ²⁶ Там само. – Оп. 21. Тростянецький р-н. – Спр. 62. – Арк. 2.
- ²⁷ Там само. – Оп. 27. Ямпільський р-н. – Спр. 55. – Арк. 1.
- ²⁸ Там само. – Оп. 1. Барський р-н. – Спр. 60. – Арк. 4.
- ²⁹ Там само. Оп. 26. Шаргородський р-н. – Спр. 83. – Арк. 14.
- ³⁰ Там само. – Оп. 28. м. Вінниця. – Спр. 60. – Арк. 7.
- ³¹ Там само. – Оп. 1. Барський р-н. – Спр. 60. – Арк. 4 – 5.
- ³² Там само. – Оп. 26. Шаргородський р-н. – Спр. 60. – Арк. 2.
- ³³ Там само. – Оп. 3. Вінницький р-н. – Спр. 186. – Арк. 1.
- ³⁴ Там само. – Оп. 27. Ямпільський р-н. – Спр. 62. – Арк. 3
- ³⁵ Там само. – Оп. 1. Барський р-н. – Спр. 77. – Арк. 25 – 27.
- ³⁶ Там само. – Оп. 28. м. Вінниця. – Спр. 56. – Арк. 8.
- ³⁷ Стельмахович М.Г. Народне дитинознавство. – К., 1991. – С. 19 – 20.
- ³⁸ РФП ВДПУ. – Ф. 1. – Оп.20. Томашпільський р-н. – Спр. 51. – Арк. 4 – 5.
- ³⁹ Там само. – Вінницька обл. – Оп.1. – Барський р-н. – Спр. 60. – Арк. 4.
- ⁴⁰ Там само.
- ⁴¹ Там само. – Оп. 2. Бершадський р-н. – Спр. 42. – Арк. 13.
- ⁴² Там само. – Арк. 13 – 14.
- ⁴³ Там само. – Арк. 14.
- ⁴⁴ Там само. – Оп. 1. Барський р-н. – Спр. 77. – Арк. 4 – 7.
- ⁴⁵ Там само. – Оп. 5. Жмеринський р-н. – Спр. 77. – Арк. 2.
- ⁴⁶ Там само. – Оп. 6. Іллінецький р-н. – Спр. 56. – Арк. 1.
- ⁴⁷ Там само. – Оп. 27. Ямпільський р-н. – Спр. 62. – Арк. 3.
- ⁴⁸ Там само. – Оп. 26. Шаргородський р-н. – Спр. 60. – Арк. 2.
- ⁴⁹ Там само. – Оп. 21. Тростянецький р-н. – Спр. 64. – Арк. 1.

В статье рассматриваются народные детские игры во второй половине XX в. начала XXI в. на материалах Винниччины.

Ключевые слова: народные детские игры, детская субкультура, классификация.

Existence of folk child's games from the second half of the XX century to the beginning of the XXI century on the Vinnytsia region's materials is traced in this article.

Key words: folk child's game, child's subculture, classification.